

HANDLINGSPLAN FOR FORSKERUTDANNING

Fra livsverk til karrierestart

VED UNIVERSITETET I BERGEN 2008–2015

Forord

Universitetet i Bergen er et klassisk breddeuniversitet med nær forbindelse mellom forskning og utdanning. Universitetet har som ambisjon å videreutvikle seg som et internasjonalt synlig forskningsuniversitet. Forskerutdanningen er en svært viktig oppgave for Universitetet i Bergen. Forskerutdanningen har sin plass så vel innenfor utdanningen som forskningen ved universitetet. Forskerutdanningen skal sikre forskningsmiljøenes framtid.

Hovedmålet med handlingsplanen er å styrke innsatsen for doktorgradsutdanningen. Universitetet vil satse på å bedre kvaliteten i doktorgradsutdanningen, forkorte tiden mellom ferdigstilt mastergrad og opptak til doktorgrad, sikre at en større andel av stipendiatene gjennomfører sine doktorgradsløp innenfor normert tid og forankre doktorgradsutdanningen som tredje syklus i fakultetenes utdanningsprogrammer.

I universitetets forskningsmiljøer deltar doktorgradskandidatene i undervisning, veiledning og forskning i nært samarbeid med den øvrige vitenskapelige staben. I doktorgradsløpet er det avgjørende at det finnes tilstrekkelige ressurser, nødvendig infrastruktur og at god veiledning av høy faglig kvalitet er tilgjengelig. Det er av stor betydning at forskningsgruppene i disiplinmiljøene får gode arbeidsvilkår, slik at UiB kan være en attraktiv forskningsinstitusjon for vitenskapelig tilsatte, for stipendiater og postdoktorer.

Universitetet samarbeider med andre institusjoner om forskerutdanningen. Det er særlig viktig å fremheve det nære samarbeidet universitetet har med Helse Bergen, en rekke forskningsinstitutter, som UNIFOB AS, Havforskningsinstituttet, CMR AS, CMI og NIFES, samt høyskolene på Vestlandet om forskning og forskerutdanning. Vi ønsker å videreutvikle og styrke dette samarbeidet i tiden fremover.

Handlingsplanen er et resultat av en omfattende prosess, med utvalgsutarbeiding, en høringsprosess med uttalelser fra fakulteter, organisasjoner og studenter, samt høring blant samarbeidspartnere. Universitetsstyret vedtok tiltakene i handlingsplanen høsten 2008 (sak 88/08). Hele utredningen og forslagene til tiltak finnes tilgjengelig på www.uib.no/ledelse. I dette heftet presenteres hovedlinjer og tiltak i handlingsplanen.

Bergen, 5. mars 2009

Sigmund Grønmo
Rektor

Kari Tove Elvbakken
Universitetsdirektør

Innstilling og styrebehandling

For å styrke forskerutdanningen ved Universitetet i Bergen oppnevnte universitetsledelsen et utvalg høsten 2007. Utvalget ble bedt om å utarbeide forslag til en handlingsplan. Utvalget skulle legge grunnlaget for en mer helhetlig og fremtidsrettet forskerutdanning, og på denne måten bidra til å videreutvikle UiB som et internasjonalt synlig forskningsuniversitet. Tiltakene skulle gjøre institusjonen bedre i stand til å møte økte internasjonale og nasjonale krav til dimensjonering og forvaltning av forskerutdanningen. Utvalget leverte sitt forslag til handlingsplan *Fra livsverk til karrierestart* om handlingsplan for forskerutdanning i mai 2008.

Utvalgets forslag ble diskutert og behandlet ved alle fakulteter, Bergen Museum, Universitetsbiblioteket, i organisasjonene og i Studentrådet. Utkastet ble sendt til høring til eksterne samarbeidspartnere, som UNIFOB, Havforskningsinstituttet, NIFES og andre forskningsinstitutter, Samarbeidsorganet for Helse Vest, Vestnorsk nettverk og UH-nett Vest. I behandlingen i universitetets egne fagmiljøer og fra eksterne samarbeidspartnere kom det mange viktige kommentarer og forslag. Det var stor tilslutning til hovedmålene i handlingsplanen, både internt ved universitetet og blant samarbeidspartnerne. Det var stor enighet om at det er viktig å sikre nok ressurser til veiledning av doktorgradskandidater. Høringsuttalelsene viste at det er store forskjeller i opplegget for doktorgradsutdanning i ulike fag og at det kan være ulike måter å følge opp forskerutdanningen på. I oppfølgingen av handlingsplanen er det viktig å ta hensyn til ulike fagtradisjoner, å utvise fleksibilitet og å tilpasse nye tiltak med respekt for fagenes egenart.

Handlingsplanen ble behandlet i universitetets forskningsutvalg i september 2008 og i Universitetsstyret i oktober (sak 88/08). Styret ga rektor og universitetsdirektør fullmakt til å ferdigstille handlingsplanen for forskerutdanning med utgangspunkt i Forskningsutvalgets vedtak, høringsinnspill fra fagmiljø og samarbeidspartnere, samt kommentarene i styremøtet.

Hovedperspektiver i handlingsplanen

Universitetet vil gi forskerutdanning med høy kvalitet, internasjonal profil og med gode muligheter for tverr- og flerfaglighet. Forskerutdanningen skal innrettes slik at den ivaretar universitetets ambisjoner om å utvikle sterke forskningsmiljø og samfunnets behov for kompetanse. Forskerutdanningen skal utgjøre en integrert del av utdanningstilbudet ved UiB. Høy kvalitet i forskerutdanningen avhenger av forskningskvaliteten i fagmiljøene, og det er derfor avgjørende at forskerutdanningen skjer i aktive forskningsmiljø.

Nasjonalt og internasjonalt er det en hovedutfordring for forskerutdanningen å øke gjennomstrømmingen i doktorgradsprogrammene uten at kvaliteten svekkes, og å redusere frafallet. For mange kandidater bruker for lang tid og mange slutter med en uferdig grad.

Tidsbruken skal reduseres gjennom styrket veiledning, mer oppfølging og bedre institusjonell tilrettelegging. Universitetet skal legge til rette for en ph.d.- grad som en reell karrierestart for yngre forskere. Ph.d.-kandidatene skal knyttes til faglige fellesskap i forskningsgrupper, og alle bør gis tilbud om å delta i forskerskoler. For å fange forskningstalentene tidlig, er det viktig å ha raske tilsettingsprosesser og kort tid mellom opptak til forskerutdanningen og tilsetning som stipendiat.

Forskerutdanningen foregår tett sammenvevd med forskningen i fagmiljøene, og i utvidede faglige nettverk gjennom forskerskolene. Ambisjonen om høy kvalitet i forskerutdanningen er sterkt knyttet til ambisjonene for forskningskvaliteten i disiplinmiljøene. Omfanget av faglige nettverk ph.d.-kandidatene kan knyttes til, avhenger av organisering av forskningsgruppene og forskerskolene.

Forskeropplæringen er i sterk endring. Forskerutdanningen i et doktorgradsløp gir opplæring til selvstendig forskningsarbeid som skal kvalifisere for ledende stillinger innenfor akademia og samfunns- og næringsliv. Men det må fremdeles stimuleres til at forskerutdanningen utvikles som den tredje syklus i fakultetenes gradsutdanning (jf Bolognaprosessen). Universitetet i Bergen vil legge til rette for at disse endringene kan håndteres på en best mulig måte for institusjonen, veilederne og den enkelte ph.d kandidat, slik at universitetets overordnede målsetninger nås.

Om forskerutdanningen ved UiB

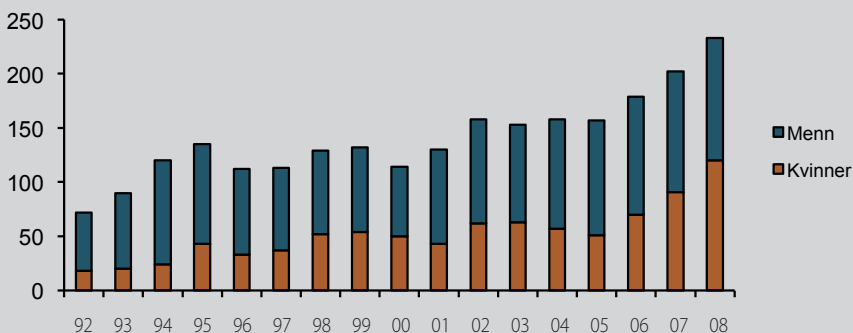
I årene 1996 til 2007 er det tatt opp 2292 kandidater til forskerutdanningen ved UiB, og i samme periode har 1976 tatt sine doktorgrader.

I 2008 var vel 1200 registrert i universitetets ulike doktorgradsprogrammer.

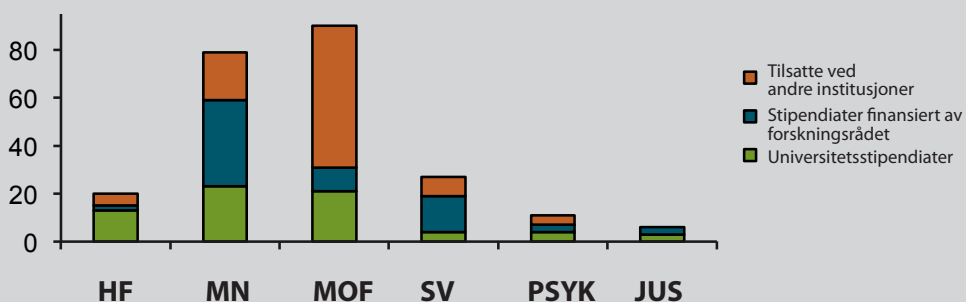
I 2008 ble det kreert 233 nye doktorer ved UiB. Dette er en sterk økning fra 2007 og det høyeste antallet noen gang ved UiB. Siden 2004 har det vært om lag like mange kvinner som menn blant stipendiatene. For første gang var kvinneandelen blant de nye doktorene over 50%, med 120 kvinner.

Fakultetene tar opp kandidater til sine doktorgradsprogrammer. I 2008 var det i alt 19 forskerskoler ved fakultetene. I den nasjonale konkurransen om midler fra Forskningsrådet til forskerskoler, fikk UiB det nasjonale ansvaret for en av fem nye forskerskoler, og universitetet deltar i tre andre som fikk nasjonal finansiering. Forskerskolene har noe ulik profil og deltakelse, og det er stor oppmerksomhet om å utvikle dem som viktige deler av opplegget i doktorgradsutdanningen.

Antall disputaser 1992–2008

Disputaser ved ulike fakultet per finansieringskilde 2008

Overordnede mål

Overordnede mål for handlingsplanen for forskerutdanningen ved universitetet er å:

- gi forskerutdanning med høy kvalitet, internasjonal profil og med gode muligheter for tverr- og flerfaglighet
- stimulere til at forskerutdanningen utvikles som en tredje syklus i fakultetenes utdanninger
- utvikle tiltak for å forkorte tiden mellom ferdigstilt mastergrad og opptak til doktorgrad
- utvikle tiltak for å øke gjennomføringen på normert tid og hindre frafall
- arbeide systematisk for å sikre ressurser til forskerutdanningen
- arbeide for flere postdoktorstillinger for å sikre karriereveier for yngre forskere

Fakultetene har ulike utfordringer med å nå målene. Det er forskjeller i hvor lang tid kandidatene bruker på doktorgradsløpet og alder ved disputas. Tiltakene for forbedring av forskerutdanningen vil kreve økte veiledningsressurser. Tiltakene i handlingsplanen vil kreve oppmerksomhet i de ordinære budsjettprosessene i hele institusjonen. Instituttene og fakultetene må se ressursene til utdanningen innenfor de tre syklusene i sammenheng. Dette krever god oversikt, analyser og prioriteringer.

Det må arbeides videre med å klargjøre hva som er det mest hensiktsmessige forholdstallet mellom antallet veiledere og ph.d.-kandidater. Dette forholdstallet kan variere mellom fag og disipliner.

Handlingsplanen er delt i 8 tema og innsatsområder.

- Dimensjonering og rammebetingelser
- Rekruttering, informasjon og karriereløp
- Veiledningsmiljø og forskerskoler
- Tverrinstitusjonelt samarbeid
- Internasjonalisering
- Opplæringsdel og forskerutdanningskurs
- Administrasjon og rapportering
- Ph.d.- reglement

I fortsettelsen presenteres målene og tiltakene knyttet til disse områdene.

Rekruttering, opptak og tilsetting

Økt rekruttering til forskning krever at mange flere kvinner og menn velger forskerutdanning og at de blir veiledet slik at mange nok ønsker å fortsette med forskning etter at doktorgradsarbeidet er ferdig. Det er viktig å motivere dyktige studenter til å søke seg til forskerutdanning. Da er god tilgjengelighet til informasjon viktig. Doktorgradsprogrammene skal være godt synlige i informasjonsmateriell fra UiB om utdanning og forskning. God profilering av forskerutdanningen ved UiB for alle målgrupper som er interesserte i vår forskerutdanning, er viktig. Vi vil arbeide for at ph.d-kandidatene anbefaler vår forskerutdanning til potensielle søkere.

Tidlig møte med aktuelle forskningstema kan inspirere flere til forskerutdanning. Mange erfarer at det kan være vanskelig å fange opp dyktige mastergradsstudenter med forskerpotensial. UiB vil arbeide for forsøksordning for studieløp med smidigere overgang fra master og profesjonsstudier til ph.d.-utdanningen.

Tiltak:

- Profilere tydeligere sammenhengen mellom utdanningsløp, fakultetenes doktorgradsprogram, forskerskoler og forskning
- Utarbeide en felles mal for nettinformasjon om forskerutdanning og forskerskoler
- Legge opp til et forsøk med smidigere overgang mellom mastergrad, profesjonsutdanning og ph.d. utdanning
- Etablere kontaktpunkt for stipendiater før ankomst og mottaksapparat ved ankomst
- Forenkle tilsettingsrutiner for stipendiatstillinger for å få kortere saksbehandlingstid
- Legge til rette for enklere beslutningsstrukturer for å få til opptak og tilsetning i én og samme prosess
- Etablere tettere samarbeid med høyskolene om utlysning og bedømming av kandidater fra høyskolene som skal inn i et doktorgradsprogram ved UiB

Forskning, veiledning og opplæring

UiB skal ha kvalitet i hele forskerutdanningen. Gjennom å ha ph.d.-kandidaten i sentrum, ved å styrke veiledningen og oppfølgingen, gi bedre tilknytning til forskningsmiljø, samt å gi tydeligere informasjon om muligheter, ansvar og forventninger, skal kvaliteten øke og gjennomstrømningen forbedres. Antallet som avbryter doktorgradsstudiene skal reduseres og det skal legges til rette for at de fleste som fullfører, disputerer etter normert tid. Det er utarbeidet en «Håndbok for forskerutdanningen» for å samle og tydeliggjøre informasjon om hva som tilbys og hva som ventes av ph.d.-kandidaten for å kunne gjennomføre ph.d.-studiet på normert tid, og det utvikles bedre informasjon på universitets nettsider.

Tiltak:

- Som hovedregel tilby alle doktorgradskandidater minst to veiledere, men åpne for andre ordninger der dette er hensiktsmessig
- Tilby tilknytning til forskningsgruppe og/eller forskerskole til alle som søker opptak til ph.d.-studiet, uavhengig av finansieringsgrunnlag
- Orienter systematisk om utenlandsopphold tidlig i doktorgradsperioden. Gi veiledere hovedansvar for faglig anbefaling om valg av institusjon for oppholdet. Ph.d.-kandidaten oppfordres til et utenlandsopphold som må kunne ha fleksible tidsrammer. Kvalitet og relevans settes foran kvantitet
- Utnytte internasjonale nettverk og relasjoner strategisk for å styrke internasjonalisering hjemme
- Etablere ordninger med midtveisevaluering og oppfølging av ph.d.-kandidater
- Innføre ordning med at kandidater som ikke fullfører innen fastsatt tid, må legge fram en realistisk plan for slutføring senest 1 år etter at finansieringsperioden er ferdig. Dersom planen ikke fremlegges eller ikke godkjennes, kan kandidaten ikke lenger registreres som ph.d.-kandidat
- Etablere felles informasjon om forskerutdanningskurs som tilbys i ulike fagmiljøer på sentralt nettsted. Dette gjelder også verktøykurs slik som for eksempel kurs i akademisk skriving, forskningsledelse, søknadskompetanse og prosjektledelse
- Utarbeide oversikt over alle rettigheter og plikter knyttet til status som ph.d.-kandidat
- Utarbeide disiplinærbestemmelser ved plagiering og annen form for fusk
- Gjennomføre en kvantitativ og kvalitativ undersøkelse om årsaker til forsinkelser og frafall i studieforløpet
- Etablere en tydelig ansvars- og arbeidsdeling mellom nivåene for informasjon og administrative funksjoner knyttet til forskerutdanningen

Ann-Kristin Molde, ph.d.-kandidat ved Humanistisk fakultet

«Mens det lenge har vært fokus på kvalitet i studentenes utdanning, har forskerutdanningen til nå langt fra fått den oppmerksomheten som den fortjener. Derfor er det bra at det nå endelig er på plass en handlingsplan og en håndbok for forsker-utdanningen ved UiB. Alle ph.d.-kandidater har en del felles utfordringer, men samtidig er det også vesentlige forskjeller mellom hva ph.d.-kandidater innen ulike fagtradisjoner har behov for. En viktig oppgave på fakultetene fremover blir derfor å tilpasse handlingsplanen slik at alle ph.d.-kandidater får en best mulig utdanning.»

Helge Wiig, prodekan for forskning og forskarutdanning ved Det medisinsk-odontologiske Fakultet

«Handlingsplanen vil bidra til en tydeligere avklaring av de ulike partenes roller i prosessen fram mot doktorgrad. Planen stiller også klarere krav til oppfølging underveis og vil således kunne bedre gjennomføringen av forskerutdanningen.»

Anne Gro Vea Salvanes, prorektor og leder for handlingsplanutvalget

«Kvalitet på forskarutdanninga er avgjerande for UiB sitt omdømme som forskingsuniversitet. Handlingsplanen tydeleggjer at dei viktigaste forutsetningane for å få dette til er at ph.d.-kandidatar er knytt til sterke forskingsmiljø med gode arbeidsvilkår, at ressursar blir prioritert til forskarutdanning og at ei ph.d.-grad i alle fagmiljø reknast som starten av ei forskarkarriere. Planen identifiserer konkrete tiltak som vil auka kvaliteten. Håndboka gir tydeleg informasjon om praktiske spørsmål rundt doktorgradsstudiet og om kven som har ansvar for kva, men også om plikter og rettar for ph.d.-kandidaten og institusjonen. Det at arbeidet med å lage planen har vore ein stor dugnad frå heile universitetet, har gjeve større fokus på forskarutdanning. Eg trur at arbeidet som er gjort vil styrka kvaliteten, samt bidra til at fleire fullfører, og at fleire får høve til å bli ferdig med doktorgradsstudiet på kortare tid.»

Grafisk design og utforming
Formidlingsavdelingen, UiB 4556

Foto

Kim Andreassen: forside, s. 8
Paul-Erik Rosenbaum: forside, s. 8, 10
Paul S. Amundsen: s. 3, 10
Jan K. Wilhelmsen: s. 3
Magnus Vabø: s. 4
Gudrun Sylte: s. 10

Trykk
Bodoni

PhD
ved UIB

Forskerutdanningen:
www.uib.no/phd

Planer og dokumenter:
www.uib.no/ledelsen

UNIVERSITETET I BERGEN

Forskningsavdelingen Postboks 7800 N-5020 Bergen
Tlf: + 47 55 58 49 80 Faks: +47 55 58 49 91 E-post: phd@uib.no